

Teemad infokirjas

- Taimi Parve
- Seltsi esimene kümme
- Looduskaitjad ROHeringi õpitoas
- Kommunikatsioonist loodusega
- Haab – aasta puu 2026
- Piiritaja – aasta lind 2026
- Parim klassiruum on looduses
- Veebruar-aprill osakondades
- Kevade alguse tähistamine
- Tartu osakonna kevadpidu
- Kopraretk ja veenädala tähistamine
Maardus
- Rapla loodusõhtu siilist
- Talvematk Manijale
- ELKS-i suvine kokkutulek

Taimi Parve (1926–2022): loomaarsti elukäik ja panus looduskaitse

Kalev Sepp, ELKS-i esimees

Taimi Parve 100. sünniaastapäevale pühendatud mälestuskonverents „Mina kui loomaarst... Veterinaaria roll eile, täna ja homme – Taimi Parve vaimus“ toimus 2026. aasta veebruaris. Konverents tõi kokku veterinaaria, toiduohutuse ja keskkonnavaldkonna eksperdid ning keskendus teemadele, mis olid iseloomulikud ka Parve elutööle: loomataudide tõrje teaduslikud ja praktilised alused, veterinaari roll ja vastutus ühiskonnas, toiduohutuse tagamine ning keskkonnamuutuste mõju tervisele. Eraldi rõhutati terviklikku lähenemist, terviseühitsuse põhimõtet (One Health), mille kohaselt loomade, inimeste ja keskkonna tervis on omavahel lahutamatult seotud.

Taimi Parve (19. veebruar 1926 – 5. jaanuar 2022) oli Eesti veterinaarmeditsiini silmapaistev esindaja, kelle elutöö ulatus märkimisväärselt kaugemale klassikalisest loomaarsti praktikast ning haakus tihedalt looduskaitse, rahvatervise ja keskkonnanõu küsimustega. Tema tegevus peegeldab varast arusaama terviklikust lähenemisest, kus loomade, inimeste ja keskkonna tervis moodustavad ühtse süsteemi.

Taimi Parve.

Foto: Enno Kapstas / SA Virumaa Muuseumid

Parve sündis Võrumaal Misso vallas Pulli külas talupidaja perekonnas. Varane kokkupuude maaelu ja loodusega kujundas tema maailmapilti ja suunas erialavalikut. 1949. aastal lõpetas ta Tartu Ülikooli loomaarstiteaduskonna ning asus tööle Lääne-Virumaale, jäädes aastakümneteks seotuks Rakvere piirkonnaga. 1970. aastal omandas ta lisaks psühholoogiahariduse, mis laiendas tema arusaama inimese, keskkonna ja ühiskonna vastastikustest seostest.

Aastatel 1955–1985 töötas Parve Rakvere rajooni peaveterinaararsti ja riikliku veterinaarinspektorina. Tema töö keskmes oli loomataudide ennetamine ja tõrje, millel oli otsene mõju nii põllumajanduse toimimisele kui ka keskkonna ja rahvatervise seisundile. Tema eestvedamisel likvideeriti 1956. aastal Tõrmas veiste suu- ja sõrataudi puhang ning 1957. aastal sigade katk Rakvere piirkonnas. Samuti rakendati järjepidevaid meetmeid veiste leukoosi ja tuberkuloosi tõrjeks. Nende tegevuste tähendus ulatus kaugemale majanduslikust mõjust, aidates piirata haiguste levikut ning vähendada keskkonnakoormust.

Taimi Parve looduskaitse panus avaldus eriti selgelt tema hilisemas tegevuses, kui ta keskendus keskkonnakaitse ja rahvatervise küsimustele. Oluline oli tema roll Pandivere kõrgustiku põhjavee kaitsele, kus ta rõhutas põllumajanduse ja veekeskkonna tihedat seost. Tema käsitluses ei olnud tootmine ja looduskaitse vastandlikud, vaid eeldasid tasakaalustatud ja teaduspõhist juhtimist. Ta

juhtis tähelepanu sellele, et intensiivne loomakasvatus ja väetiste kasutamine mõjutavad otseselt põhjavee kvaliteeti ning seeläbi inimeste tervist.

Parve mõtlemises kujunes keskseks arusaam, mida tema kirjeldas demograafilise ökoloogia ja rahvatervise lõimumisena. Selline lähenemine haakub tänapäeval laialt tunnustatud terviseühtsuse käsitlusega, mille kohaselt tuleb tervist mõista ökosüsteemi tasandil. Parve rakendas neid põhimõtteid praktilises töös juba ajal, mil vastav kontseptsioon ei olnud veel laiemalt teadvustatud, sidudes veterinaaria, keskkonnakaitse ja rahvatervise ühtseks tervikuks.

Parve käsitluses ei olnud looduskaitse pelgalt liikide või maastike kaitse, vaid hõlmas ka inimese kui bioloogilise liigi kestlikkust. Ta rõhutas, et looduslike protsesside tasakaal mõjutab otseselt inimühiskonna tervist ja elujõulisust, väljendades seda mõttes, et „loodus peab hoidma ka inimese populatsiooni“. Selline lähenemine seob keskkonnaseisundi, haiguste leviku ja inimeste elukvaliteedi ühtseks tervikuks.

Ulatusliku vastutusala haldamiseks oli Parvel piiritsooniluba ning võimalus autoga liikuda operatiivselt eri piirkondade vahel. See andis talle vahetu ülevaate looduskeskkonna ja haiguste leviku seostest. Ta tegeles muuhulgas metsas marutaudi leviku tõkestamisega ning pööras tähelepanu loomade kaudu levivatele nakkushaigustele, sealhulgas seenhaigustele. Need kogemused kinnitasid tema arusaama, et ökosüsteemi häired peegelduvad vältimatult ka rahvatervises.

Oluline osa tema tegevusest oli seotud Lahemaa rahvuspargi piirkonnaga, kus ta tegi koostööd nii loomaarstide, teadlaste kui ka kultuuritegelastega. Parve on ise rõhutanud, et oli sageli nii autojuht kui ka arutelupartner, aidates erinevate valdkondade inimesi kokku viia. Tema kaudu kujunesid sidemed teaduse ja kultuuri vahel, mida iseloomustavad koostööd selliste isikutega nagu Villem Raam ja Hella Kink. Samuti ilmnis tema huvi kultuuripärandi vastu seotuses Esku kabeli ja selle ümber kujunenud vaimse ruumiga. See näitab, et Parve käsitles looduskaitset kultuurimälust ja identiteedist lahutamatuks.

Taimi Parve kuulus nende isikute hulka, keda võib pidada Eesti Looduskaitse Seltsi raudvaraks. Alates 1996. aastast oli ta seltsi auliige ning üks tuntumaid looduskaitse eestkõnelejaid Virumaal. Ta kuulus ka taasasutatud Eesti Loomaarstide Ühingu (alates 2024 Eesti Loomaarstide Koda) esimesse juhatusse. Teenete tunnustuseks on talle omistatud mitmeid autasusid, sealhulgas Eesti Punase Risti V klassi teenetemärk.

Taimi Parve elutööd võib käsitleda kui olulist panust Eesti looduskaitse ja keskkonnamõtte arengusse. Tema tegevus näitab, et veterinaarmeditsiin ei ole üksnes rakenduslik eriala, vaid oluline osa laiemast ökoloogilisest ja ühiskondlikust süsteemist. Parve pärand seisneb tema võimes siduda teadmised ja praktika terviklikuks lähenemiseks, mis toetab nii looduse kui ka inimühiskonna kestlikku arengut.

Seltsi esimene kümme (1966–1976)

Andres Tõnisson, ELKS-i Maardu osakond

Niisiis – põllumajandusministeeriumi saalis 4. novembril 1966 toimunud „looduskaitse entusiastide“ koosolekul asutati Eesti NSV Looduskaitse Selts. Sellest sündmusest, nagu ka asutamiskoosolekule kohe järgnenud seltsi esimesest vabariiklikust konverentsist on meieni säilinud kaks eraldi **protokoll**i, mis otsustatu kõrval peegeldavad põgusalt ka sõnavõttude sisu ja esitatud küsimusi. Protokolle lugedes on ilmne, et koosoleku ja konverentsi kulgemine oli juhtrühma poolt eelnevalt kokku lepitud, vähemalt põhiliste käikude osas. Ehk siis – tegemist oli „ette teada“ sõnavõttude ning „ühel häälel“ vastuvõetud otsustega. Küllap oli see toona paratamatu (on tänagi), ratsionaalselt võttes isegi ainuvõimalik – koosolekuile eelnenud tõhusat lobitööd kõike uut umbusaldavate partei- ja valitsusjuhtide hulgas on meenutanud näiteks Jaan Remmel¹.

Teatud pildi – millist seltsi taheti – saab asutamiskoosolekule kutsutute senist tegevust vaagides. Tõsi, konkreetsete kutsete saatmisele võis eelneka ka vägagi argiseid piiranguid (isik tööga hõivatud, kaugel elukoht ei võimalda tulekut, liiga lühike etteteatamine jne), kuid mingi pidepunkti osalejate valik ehk annab. Muidugi, saabunud inimeste tüpiseerimine elukutsete, ametipostide, huvide ja kutsumuste virr-varris – selline jaotamine on enamasti tinglik. Pealegi on iga inimene ju arengus: teadlase ja loometegelase, nii ka ametiisiku ja vabatahtliku tegutseja rollid ja kaalud võivad aja jooksul muutuda. Ent siiski: üldistatult võib väita, et seltsi asutamiskoosolekul osalenud suurimat rühma võib (lihtsustatult) kutsuda **ametiisikuteks**, olgu need siis kõrgemates riigiametites või ka hariduse- ja metsamajanduse süsteemis tegutsejad. Nende osakaaluks asutamiskoosolekul kujunes umbes 2/3. Kahte väiksemat rühma võib tinglikult nimetada **loomeinimesed** (1/5) ja **teadlased** (1/10). Asutajate keskmine vanus oli 45 aastat, pensioniealisi oli 15.

Selline kutsutute jaotus põhjustas hiljem etteheiteid laadis *miks pole piisavalt kaasatud mitmeid seni looduskaitse alal tegutsenud isikuid, eelkõige teadlasi*. Vastuseks sai enamasti tõdemus, et TA Looduskaitse Komisjonis ja LUS-is on teadlastel niigi tegemist küllaga, selts peab nendest auväärsetest kogudest eristuma ja jõudma enam n-ö rohujuuretasandile ehk massideni. Sisulist, veel vähem nimme vastandumist muidugi ei olnudki, üksikud isikud omavahelised hõõrumised ei saanud siinkohal määravaks – seltsi ülesandeid nähtigi lihtsalt teistsugusena. Edgar Tõnuristi sõnutsi (asutamiskoosolekul) said eesmärkideks: majandusmeeste ja looduskaitsete lähendamise, seltsi osakondade abil kohapealse tegevuse arendamine, koolinoorte kaasamine, puhkealade korrastamine jmt. Üpris sarnane tänastele

Edgar Tõnurist, valitsustegelane, seltsi esimees 15 aastat.

Foto: Rahvusarhiiv

¹ Pool sajandit looduskaitserajal. Jaan Remmelit küsitleb Ann Marvet. – Eesti Loodus, 2006, 10: 34–38.

murekohtadele! Aga ka: „kaasabi osutamine maastike planeerimisel, sealhulgas **vanade talude** küsimuse lahendamine (talude korrastamine, rekonstrueerimine ja ümbruse haljastamine)“. Kas mitte just sellest punktist ei aimu muret Eestile omaste (rahvus)maastike kadumise pärast, millises suunas tegutsemine kujunes hiljem üheks seltsi unikaalseks tunnusjooneks?

Avasõnad seltsi asutamiskoosolekul ütles metsamajanduse ja looduskaitse minister Heino Teder. Pikema programmilise ülevaate – seltsi vajalikkus – tegi ministrite nõukogu esimehe esimene asetäitja Edgar Tõnurist. Sõnavõttudega astusid üles füüsik Harry Õiglane (sõnumiks: looduskaitstes peaksid osalema ka need inimesed, praktikud, kelle põhitöö mõjutab looduse tasakaalu), pensionär Villem Voore, direktor Arnold Rüütel, kirjanik Holger Pukk, ministri asetäitja Heino Rohtla, kunstnik Ott Kangilaski, Tartu rajooni täitevkomitee esimees Richard Kurvits. Seejärel teeb koosoleku juhataja H. Teder ettepaneku sõnavõttud lõpetada ning lugeda Eesti NSV Looduskaitse Selts asutatuks. Vastava avalduse esitanud 118 inimest loeti seltsi asutajaliikmeteks (mingil, küllap tehnilisel põhjusel on asutajaliikmete arvuks hiljem kinnistunud 125). Järgnes vaheaeg ja vastse ühenduse esimene suurkogu – konverents.

Jaan Eilart avamas Gustav Vilbaste mälestuskivi. Saunja, 1969.

Foto: ELKS-i kogu

Konverentsil sai esimesena sõna orgkomitee esimees Jaan Eilart. Ta rõhutab looduskaitse eest seisvate ülesannete kompleksust, mida saab lahendada vaid massiorganisatsioonina ja koostöös teiste asutustega. Oluline on paikkondlik tegutsemine (seltsi tulevased osakonnad), koolinoorte kaasahaaramine. Eilart loeb ette seltsi põhikirja projekti, mis oli eelnevalt kooskõlastatud mitme ministeeriumi poolt ja mille sisulist muutmist konverentsi käigus oleks (otse konverentsil) isegi raske ette kujutada. Siiski esitatakse saalist põhikirja

arutelule ka väiksemaid muudatusettepanekuid. Ilma kontekstita (või eraldi analüüsita) on täna vast raske ette kujutada, miks arutati toona näiteks seltsimehelike kohtute vajadust seltsiga seondult. Küllap mingi ajastuomane situatsioon. Väiksemate täpsustuste silumine põhikirjas jäeti (ilmselt kergendusohkega) valitava juhatuse hoolde. Pealegi – lõpliku kooskõlastuse pidi põhikiri niigi saama ministrite nõukogult. Vastav määrus (nr 32) võetigi ministrite nõukogu poolt vastu 25. jaanuaril 1967. Tänapäevaga võrreldes uskumatu asjaajamise kiirus!

Konverentsil aga järgnes juhatuse (15 liiget) ja revisjonikomisjoni (5 liiget) valimine. Kõik ettepanud nimed hääletatakse sisse korraga, nimekirja alusel, ühel häälel. Väikese värina masinavärki tekitas vaid Olav Renno ettepanek valida juhatusse ka prof Eerik Kumari. Koosoleku juhataja H. Teder leidis, et Harald Habermani näol on zooloogia ja botaanika instituut juba esindatud, kahte inimest samast

asutusest poleks vaja. Nii ka läks. Hääletusest võib aru saada, et ametitesse valiti vaid liikmeks astumise avalduse kirjutanud inimesed, need, kes ka ise kohal olid. Juhatuse keskmine vanus sai täpselt sama (45), mis asutamiskoosolekul osalenutel.

Millal (ja kelle poolt) valiti seltsi esimeheks Edgar Tõnurist ja esimehe esimeseks asetäitjaks (ehk tegevjuhiks) Jaan Eilart – selle kohta dokumentaalne kinnitus puudub. Oleme üldiselt teadnud, et see juhtus samal üritusel, mitme allika kohaselt ka konverentsi hääletuse tulemusel. Protokollis aga esimehe ja asetäitja hääletamine ei kajastu – seega võisid rollijaotuse üle hääletada (pole oluline, et see oli ette kokku lepitud) ka valitud juhatuse liikmed.

Vast ei ole siinkohal mõtet üles lugeda kõiki osalejaid ja juhtkogudesse valitud, need on loetletud mitmes ülevaates. Tagantjärele võib küll teha arvutuse, et seltsi orgkomitee liikmetest valiti hiljem auliikmeteks kõik seitse, esimesest juhatusest-revisjonist 60% ja asutajaliikmetest 27%. Orgkomitee seitsmest liikmest kuus esinevad ka järgnevatel nimistutes.

Ajalooline sündmus – seltsi asutamine – sai sellega läbi ja et mingit pildimaterjali selle ürituse kohta pole säilinud, siis tuleb vaid imetleda, kuidas Jaan Remmel suutis omal ajal Eesti Televisiooni filmimonteerijate prügikastist päästa ära visatud (lõigatud) kaadreid looduskaitse seltsi asutamise ürituselt, ülesvõetud film ise oli hävinud filmoteegi põlengus. Neid üksikuid (esimalt prügi sekka arvatud) ülesvõtteid saab näha Jaan Rummeli intervjuus.

Tagasi vaadates võib ELKS-i esimest kümnendit lugeda hoogsamaks, ärksamaks, tulemuslikumaks kui järgnevat. Sama kehtib ilmselt enamike organisatsioonide, eriti vabaühenduste puhul. Garanteeritud rahaline toetus ministeeriumilt ja juriidiliste liikmete osamaksud, majandusjuhtide ja rahva kaasatulek, poolenisti tabu all olnud ajalooteemade (iseseisvumiseni jäi veel aega) tõstatamine – need asjaolud said kiirendiks, mille toel selts esimesel kümnel aastal arenes. Juba esimese tegevusaasta lõpuks oli seltsil 3700 liiget, sh 128 juriidilist liiget. Põllumajandusega seotud juriidiliste liikmete (ligi 100 sovhoosi-kolhoosi) ja metsamajanduses tegutsevate riiklike asutuse (25) suur hulk ja eriti osakaal tekitasid (vähemalt alguses) olukorra, kus tööstusettevõtted ei olnud seltsi tegemistesse kaasatud. Hiljem see suhe mõnevõrra muutus, ent seltsi põhiline fookus oli ja jäi olema väljapoole linnu ja tööstust.

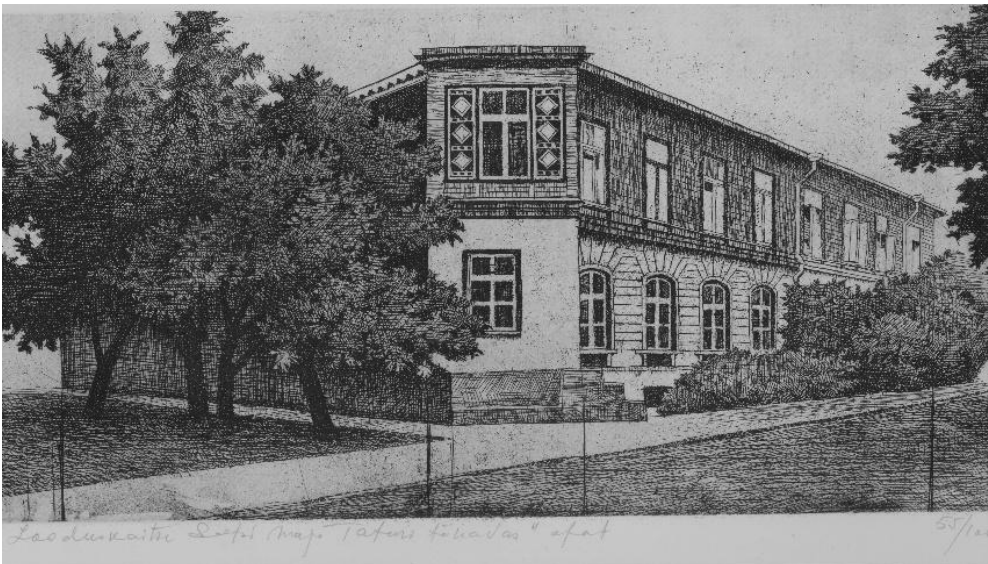
Viie aastaga oli liikmete arv kasvanud seitsme tuhandeni, juriidiliste liikmete arv 160-ni. Käivitati õpetajate looduse suvekool ja ekskursioonijuhtide kursused, teostati mitmeid lepingulisi töid (näiteks Lahemaa rahvuspargi ja vanade parkide uuringud), aastas korraldati sadakond õppekäiku, organiseeriti kümneid näitusi jne. Esimesele osakonnale (Harju) järgnes veel 1966. aastal ridamisi teisi (Paunküla, Lihula, Vigala, Viljandi), viiendaks aastaks oli osakondi 34 (mõned olid ka ühinenud või reorganiseeriti). Seltsi laienemise ebaühtlust iseloomustab asjaolu, et Tallinna osakond oli moodustamise ajal 21. osakond. Aga vaid mõne aasta möödudes oli seal 600 liiget. Üldiselt ei mindud kaasa üleliidulise potjõmkinlusega, kus näiteks Moskvast anti teada, et iga seitsmes suure pealinna elanik kuulub ülevenemaalisse looduskaitse seltsi. Tallinnal tulnuks sellise suhtarvuni jõudmiseks liikmeskonda veel sada korda suurendada. Tugevamateks osakondadeks neil aastail kujunesid Varstu, Märjamaa ja Viljandi.

Suure märgilise ja sisulise tähendusega oli oma kodu saamine Tatari 15 majas Tallinna kesklinnas. Seltsis said nii kohasema alguse seltsielu, mitmed kursused, näitused, tähtpäevade tähistamised jne. Majanduslik seis lubas tööle võtta uusi inimesi (maksimumiks sellel perioodil jäi 11 inimest). Tatari 15 majast (täna asub sellel kohal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia) ja seltsi algaastatest on pihtimusromaanis „Hiliskevad“ (2002) mälestuskilde jaganud minategelane Rolf ehk hilisem kirjamees Rein Pöder.

Arutelu Tatari 15 keldriruumis, esiplaanil Helve Remmel (Tallinna osakond).

Foto: I. Soome

Herald Eelma ofort „Looduskaitse Seltsi maja Tatari tänavas“.

Foto: ELKS-i kogu

Mu töökoha nimetus oli Loodushoiu ja Maastikukujunduse Instituut. See väike, alles kujunev instituut on olnud mu esimene ja praegugi ainus töökoht, kuhu ma olin tööle sattunud kohe pärast ülikooli lõpetamist, nüüd siis juba kolm aastat tagasi. Instituudihoone ise oli puust, aga maja seisab kõrgel kivist vundamendil, mis nagu varjaks maja sügavamast ja vististi keskajast pärinevat keldrikorrust, kogu majaalust täitvaid võlvitud keldriruume, laes seletamatud konksud, seintes võimsad paelahmakad, neid koos hoidmas mingid raudklambrid...

Alates 1971. aastast alustati oma bülletääniga (Eesti Looduskaitse Seltsi Teated, ilmus vaheaegade kauni 2001, enamik numbreid loetavad nt ETERA andmebaasis). Ostude ja eriti annetuste toel kasvas kiiresti seltsi raamatukogu. Kuskil 1970. aastate keskel hakkas kujunema ka oma kunstikogu, sellele panid aluse liikmetest kunstnike Ott Kangilaski, Märt Laarmani, Kaljo Põllu, Juhan Muksi, Leopold Ennosaare jt kingitused, edaspidi ka kunsti ostmine. Arenes välissuhtlus, eriti Eilarti ja IUCN-i liini kaudu. Esimese kümnendi jooksul püstitati seltsi otsesel või kaudsemal osalusel (vähemalt) 32

mälestustahvliit, -kivi või muud tähist ajaloolistele isikutele või sündmustele. Eriti toimekad oldi sellel alal Viljandis (12 nimetust). Tunnuslikuks sai rahvusliku ärkamisaja tegelaste ja nurgataguste paikade (alal) hoidmine.

Metskondadega koos arendati koolimetskondade liikumist, alates 1972. aasta Paganamaa kokkutulekust on projekteeritud ja välja ehitatud mitmeid looduse õpperadasid. Maastikest rääkimine ja nende üle muretsemine viis 1973. aastal praktiliste kursuste korraldamiseni ühismajandite spetsialistide tarvis, neil osales 60 inimest. Kursus sisaldas ka väliseminare erinevates piirkondades. Siit hakkas hargnema ka majandite maastikuhoolduse konkursi korraldamine, esmalt Adavere piirkonnas.

Esimese aastakümne lõpuks oli seltsil umbes 12 000 tegevliiget, 37 osakonda, 247 juriidilist liiget. Uskuda võib, et eriti tegevliikmete arvestus on läbi aegade olnud loominguiline, st et kui ka seltsi liikmel olid mingid põhikirjas sätestatud kohustused, siis nende järgimine oli leebem. Auliikmete valimine algas teise konverentsiga (1969), esimese kümne aastaga valiti seltsile 15 auliiget (tänapäevaks on üldse valitud 127 auliiget).

Kuidas aga ikkagi mõõta seltsi saavutatut, eriti kui aluseks võtta vaid aruandest aruandesse koondatud numbrid? Osalt on need kindlasti loominguilised, küllap aga suurema tõeväärtusega, kui võrrelda neid teiste numbritega, mida ajastu väljapoole lugemiseks jättis. Jaan Eilart on teinud ühe arvutuse, kus näitab, et 10 aastaga on seltsi keskmise liikme panus „rakkus kätega eneseteostuses“ kasvanud 2,5 korda². See tähendas kaheksat töötundi looduses. Konkreetne ja mõõdetav suurus. Siia tuleks lisada veel tunnid, mis möödusid õpetades ja õppides, kaudsemas panustamises loodushoidu. Siia omakorda lisanduvad viljad hoiakute ja eeskuju edasiandmisest, võrsununa pikema aja jooksul. Nii see polnud küll mõeldud, kirjastusprotsessid olid toona väga aeglased, aga just seltsi kümnendaks aastapäevaks ilmus Jaan Eilarti „Inimene, ökosüsteem ja kultuur“ – omamoodi kokkuvõtte senisest ja sihiseadmine tulevikku, raamat, kus looduskaitse kui **kultuurivaldkond** pälvis erilise kaalu.

Ivar Arold selgitamas Haanja kõrgustiku kujunemislugu.
Kokkutulek Haanjas, 1968. Foto: ELKS-i kogu

Kokkuvõtteid möödunud aastast tehti ka seltsi suvistel kokkutulekutel, milline formaat oli alguse saanud juba LUS-i loodusesõprade kokkutulekust 1956. aastast. Suviseid kokkutulekuid peeti alates 1967. aastast järgmistes kohtades: Kassari, Haanja, Alatskivi, Häädemeeste, Saarepeedi, Paganamaa, Ilmatsalu, Pühajärve, Palivere, Lahemaa. Igaühest neist on säilinud midagi, mõnest enam pildimaterjali, mõnest põhjalikumad ülevaated rajooni ajalehtedes, mõnest

² Eilart, Jaan. 10 aastat Eesti NSV Looduskaitse Seltsi. – Eesti Loodus, 1976, 10: 710–716.

püstitatud mälestuskivi jne. Ning muidugi mälestused osalejate meeles. Kokkutulekute eripära ja arengut on pühenduse vormis esitanud³ Voldemar Panso, kes osales enamikel esimestel kokkutulekutel.

Voldemar Panso Palivere kokkutulekul, 1975. Foto: ELKS-i kogu

Siin ta on, see Lahemaa ja seltsi juubel. Kümme aastat! ... Heldekene, millest ta algas ja kuhu välja on jõutud! Mitte ainult Altja küla kiik ja graniit ega Muuksi panga paganlik igihaljus, vaid riigijuhtide tasemel tundmine ja hool.

See on see maa ... Ja kogu selle haldjasängi võtmehoidja. Hiigelautokolonnide täpne suunaja,

peataja,

teadja,

sõnamaag.

Kaosest maailmalooja

Perpetuum mobile –

Jaan Eilart.

Lahemaa rahvusparki rajamist seostatakse suuresti just Edgar Tõnuristi ja Jaan Eilarti nimega – nii oli see 1976. aasta suvine kokkutulek eriliselt pidulik ja suurejooneline. Neil aastail oli rohkem tegutsemist, vähem menetlemist. Lahemaa puhul oli võimatu ette näha täna seal esinevaid (looduskaitsega seonduvaid) muresid. Rohi oli rohelisem.

---

³ Jaani päev '83. Jutuajamine Jaan Eilartiga [küsitlenud I. Rattus]. – Sirp ja Vasar, 1983, 24. juuni, lk. 6.

Looduskaitse ROHeringi õpitoas

Malle Peedel, ELKS-i juhatuse liige

ELKS-i Tartu osakonna liikmed osalesid 7. märtsil 2026 Tartu ROHeringi õpitoas, kus arutleti teemal, kuidas saada Annelinna parem elukeskkond. Üritus toimus LIFE programmi raames. Ühise mõttetööna valiti välja lahendus, mis ClimaGen projekti raames elluviiduna muudavad piirkonna rohelisemaks ja ilusamaks. Samas muutuks Annelinna elukeskkond kliimamuutustele vastupidavamaks, sh paraneks toimetulek kuumalainete ning intensiivsete paduvihmadega. Töötoas osalejate arvates muutuks piirkond Annelinna elanikele kodusemaks, puhtamaks ja hoitumaks. Loodeti, et kaovad ära suitsukonid kortermajade akende alt, bussipeatustest ja mujalt.

Projekti elluviimisega suureneks Annelinna elukeskkonnas tühjade muruplatside arvelt puude ja põõsaste osatähtsus. *(EL-i looduse taastamise määruse järgi peab linnapuude võrastiku liituse osakaal olema 10%.)* Annelinna elukeskkonnas oleks enam lastele huvipakkuvaid aktratsioone ja eakatele sobivaid haljastatud puhkekohti.

Töötoa aruteludes selgusid ka mõned annelinlaste mured. Üheks on elanike vähene huvi oma kortermaja ümbruse, aga ka linnakeskkonna kui tervisliku elukeskkonna vastu. Leiti, et Annelinnas puudub kogukonnatunne, ja tõdeti, et sellega peaks tegelema MTÜ Annelinna Selts.

ELKS-i Tartu osakonna juhatuse võttis eesmärgiks oma liikmete kaudu teavitada linnaelanikke rohelisema elukeskkonna väärtustest.

ELKS-i Tartu osakond on väga tänulik Tartu linnale ning projektide ClimaGen ja ROHering eestvedajatele, tänu kellele muutub Annelinn veelgi rohelisemaks. Siinkohal eraldi tänusõnad 7. märtsi töötoa eestvedajatele: Tartu linnavalitsuse kliimaspetsialist Maris Pever, maastikuarhitekt Kristin Leis, Balti Uuringute Instituudi analüütik ja projektijuht Andra Asser, linnakujunduse spetsialist Erge Jögela ning aktiivne annelinlane ja maastikuarhitekt Aljona Galazan.

Kommunikatsioonist loodusega ja ökoloogilisest kirjaoskusest

Leo Filippov, ELKS-i Saaremaa osakond

On jälle kevadine aeg. Saame olla rohkem väljas ja looduses, kus kõik muutub ja edeneb kiiresti. Tavaliselt valmistab see kevadine muutumine inimestele rõõmu. Kes soovib, saab enam suhelda ehk kommuniqueeruda loodusega. Arendav on rohkem näha, kuulda, haista, maitsta ja puudutada kõike seda, millega loodus endas toimuvast märku annab.

See, mida ja kui palju inimene looduse, st ökosüsteemide kogumi märguannetest märkab, aru saab, seda mõtestab, sellele tähenduse leiab ja sellega oma tegevustes ning otsustamisel arvestab, sõltub inimese **ökoloogilisest kirjaoskusest**. Teadlased on tõendanud ja loodusrahvad teavad seda juba igiammu, et looduses on kõik omavahel põhjus-tagajärg seoses ja toimub edenemist toetav nn iseregulatsioon ning koostöö kõige elava vahel. Eesmärgiks on elukeskkonna seisundi optimaalse

tasakaalu saavutamine. Just liikidevaheline koostöö on aluseks liigirikkuse kujunemisele, mitte nn turumajanduslik konkurents, millega püütakse teisi kahjustada, kõrvale suruda või isegi hävitada. Ökoloogilise koostöö mõte on: kõigil on õigus olla ja elada päikese all, sest üheskoos ollakse võrratult tugevamad, tervemad ja vastupidavamad erinevatele häiringutele, mis tulevad eelkõige materiaalfüüsilisest maailmast.

Kommunikatsioonist räägitakse kaasajal palju. Seda lausa õpetatakse ülikoolides. Eestikeelsena on siis tegemist teavitamisega, suhtlemisega, teabevahetusega ja tagasisidega. Kommunikatsioon on eelduseks kaasamisele ja koostegemisele ühistes huvides. Samuti on kommunikatsioon samas keskkonnas elavatele erinevate liikidele muutuvate tingimustega kohanemise, edenemise ja arengu eeldus. Suhtlemine loob võimalused ellujäämiseks.

Suhtlemiseks enda ümber toimuvaga on vaja aega, et mõtestada nii ennast, lähedasi, kaasteelisi, kogukonda, riiki kui ka loodust. Nii saame suhetes loodusega ise aina targemaks ja paremaks inimeseks. Hakkame paremini mõistma, miks on terve elujõuline looduskeskkond inimesele vajalik ning oluline. Millised on inimeste tegevuse nii positiivsed kui ka negatiivsed, sageli saatuslikud tagajärjed ökosüsteemide erinevate teenuste (hüvede) kasutamisel. Siit algabki ökoloogiline kirjaoskus ja selle tähendus.

Ökoloogilise kirjaoskuse omandamisel muutub arusaadavaks ja mõistetavaks, miks on inimkonnale oluline tunnetada ja teada kõige elava ökoloogilise taluvuse ja ellujäämise piire ning taastumise võimalusi. Nii saab ennetada, välistada laupkokkupõrget loodusega, mis on tänapäeval juba nii tavaline. Ökoloogiline seaduspära kinnitab – laupkokkupõrkest loodusega ei välju inimene mitte kunagi võitjana.

Loodusega paremaks suhtlemiseks ja sügavamaks arusaamiseks on kaasaja inimesel vaja ökoloogilist kirjaoskust. Sellest on hakatud aina rohkem rääkima ja selle uue täiendava kirjaoskuse vajadust esile tooma. Paraku viitab Eesti looduskasutuses ja ühiskonnas toimuv järjest rohkem ökoloogilise kirjaoskuse vähesusele, kohati lausa puudusele. Ökoloogilisest kirjaoskusest ja selle püüdmisest räägiti 13.–14. novembril 2025 Kuressaares toimunud konverentsil „Metsa Mõte“ (www.metsamote.ee) ja ka 27. märtsil 2026 Riigikogus toimunud konverentsil „Et mets ei läheks metsa“.

Oluline on teadmine, et loodus, st ökosüsteemid ei muuda end kunagi halvemaks ega ennast hävitavaks. Seda on võimeline tegema ainult inimene oma praegusel arengutasemel. Inimese loodud tehnoloogiline võimekus on koosmõjus lõputu majandusliku kasusaamise ihaga jõudnud tasemele, kus suudetakse oluliselt kahjustada ning ka hävitada ökosüsteemide rikkust ja vastupanuvõimet. Inimühiskonna selline liikumistee maakeral saab loodusajalises mõttes olla lühiajaline, sest emake maa on piiratud lõplike võimalustega suletud elus süsteem, mis kukub kokku, kui aina eiratakse loodusseadusi, sh ökoloogilisi seaduspärasusi.

Teatud mõttes on elusloodusel olemas ökosüsteemide toime kaudu nn omavastutus, kus toimiva iseregulatsiooni ja peamiselt koostöömudeli abil ei lasta ühelgi süsteemi kuuluval liigil teist liiki

täielikult hävitada. Selline koostöömudel on maakeral kujunenud mitme miljardi aasta jooksul. Samas, kuidas on inimestel kui suhteliselt noorel liigil omavastutusega suheldes loodusega? Vastuse leidmine jääb edasimõtlemiseks ja enesetäiendamiseks ökoloogilist kirjaoskust omandades.

Neile, kes soovivad rohkem teada saada ja edasi mõtelda, soovitan muu teemakohase kirjanduse kõrval tutvuda ELKS-i auliikme emeritprofessor Ülo Vooglaiu üllitatud käsiraamatuga „Elanikust kodanikuks. Käsiraamat isemõtlejale“ (2019). See trükis on ökoloogilise kirjaoskuse omandamise lahutamatu osa.

Haab – aasta puu 2026

Haavad

Malle Peedel

Esivanemate hundipuud,
hallitüvelised lehtpuud,
ei nad kooldu allapoole,
pürgivad vaid taeva poole.

Sihvakad haavanoorikud
eputavad urbadega,
oma hallide õitega,
mis kui liblika röövikud.

Haavaisandad kõigutavad
urbasid pikki punaseid,
kus tolmuks ootavad
tuuli ja päikesekiiri,

lennutamaks õietolmu
kaheliviljastumiseks
tolmeldamist ootavaile
emasõite emakasuile.

Elu pidevuse alus
on uue haava elu algus.

Haavad Emajõe lammil. Foto: Malle Peedel

Piiritaja – aasta lind 2026

Mall Hiemäe, ELKS-i liige

Eesti linnufaunas on piiritaja teada-tuntud liik, ent eluviisi poolest võib teda pigem vähetuntute hulka arvata. Teame ja tunneme teda ennekõike häälsuse järgi.

Igal linnul oma laul

Kõige põhjalikumalt on eesti rahvapärasteid linnunimetusi uurinud keeleteadlane Mart Mäger. Koondteosesse „Eesti linnunimetused” (1967) on ta paigutanud prof Eerik Kumari ja Ahto Jõgi linnunimetuste kogu, Eesti Looduseuurijate Seltsi, Emakeele Seltsi, Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Eesti Rahva Muuseumi andmestiku. Lisamaterjali saatsid paljud linnusõbrad.

Üldhinnang sobib ka piiritaja nimesaamise kohta:

„Kõik ulatuslikumad uurimused linnunimetuste alal seavad häälsuse nimetuse andmisel esikohale. Linnulaul (häälsus) on tema tähtsaim eraldamistunnus. Selle järgi saadakse linnu olemasolust teada isegi siis, kui teda ei nähta. Laul teeb linnu tuntuks.” (Mäger 1967: 191) Piiritaja tutvustamisel märgib prof Kumari: „Hääl kilav „srii, srii”.“ Rein Kuresoo kõrvutab: „Pääsukeste sidinaga võrreldes lõikub terav lennul kuulda lastav hääl „sviir, sviir” – selgelt kõrva.” (“Eestimaa elusloodus. Kodumaa looduse teejuht” 2001, lk 225). Rahvapärases keelekasutuses on seda liigiomast häälsust imiteeritud kaheosalisena: „prii-prii”; „piir-piir”; „viir-viir”; „tiir-tiir”; „siir-siir” – aina kordub i-häälik. Kiirel jõulisel lennul kuulutatavas eneseväljenduses on elurõõmu ja ülemeelikust, õhinat ja tuhinat.

Kas piiritaja on laululind?

Pääsukesega sarnanemise tõttu – voolujooneline keha, pikad sirpjad tiivad, harkis saba, putukaid jahib lennul – on piiritajat ikka pääsukeseks peetud. Linnuteadlaste otsustusel on siiski vajalik üldtuntud liiginime muuta, sest piirpääsuke tegelikult pääsulaste sugukonda ei kuulu. „Eesti lindude välimääraja” 1974. a väljaande liigikirjeldusest leiame märkuse, et piirpääsuke *Apus apus* kuulub piirpääsuliste *Apodiformes* seltsi, aga teose kordustrukis (1984) on liik paigutatud omaette piiritajaliste seltsi piiritajalaste sugukonda. Eestikeelsete linnunimetuste kujunemisele on E. Kumari pühendanud eraldi peatüki (lk 181 jj). Niisiis teaduslikus süstemaatikas pole piiritaja ehk piirpääsuke laululind, kuid näiteks ronk ja vares on laululinnud.

Häälsus on aluseks mitmete liikide ja perekondade nimeloomes, nt aul, hüüp, vint, peoleo, kurvits, rääk, hakk, viu, tikutaja, kiivitaja, koovitaja, tsiisitaja jt.

Piiritaja. Autor: Mall Hiemäe

Kus on piiritaja kodu?

Elupaiga (õigemini pesitsuspaiga) järgi on piiritaja rahvapärased nimetused metspääsuke, laanepääsuke, kõrvepääsuke. Need nimetused osutavad põlisele tavale järglased vana metsa looduslikes puuõõnsustes või rahnide rajatud pesakoobastes üles kasvatada. Kultuurmaastikul leitakse sobiv pesapaik kõrgete ehitiste seinarvades; nimetatud on neid müüri-, torni- või kirikupääsukesteks.

Mõnel pool on piiritajat kaldapääsukesega üheks ja samaks liigiks arvatud, sest kaldapääsukesed rajavad oma pesaurud kruusakarjääri seina sisse või liivakivipaljandisse.

Pesakasti-piiritajad

Tänu rõngastusandmetele, elektrooniliste saatjate kasutamisele ja geeniuringutele on praegusajal teada, et need ürgsed linnud veedavad suurema aja elust taevastes kõrgustes. Pesa kohendamiseks leiavad nad ebemeid lennul, söövad, veedavad uneaja ning peavad pulmi lennul, pesapoegadele suudavad toitu leida sadade kilomeetrite kauguselt. Ennemuiste seda ei teatud. Eeldatavasti võiks nii erilise kehaehituse ja eluviisiga mustasulelisel linnul olla koht meie rahvausundis näiteks tegelasena maailmasünni müüdis, jumala kaitsealusena või karistusekandjana, teispoosusega seotud endelinnuna vmt.

Tänapäeva linnuvaatlejate kirjeldustest selgub, et enamjaolt on juttu piiritaja pesitsemisest pesakastis.

Anu: „Mina olen näinud, et ta pesa on kuldnoka kastis, viiekesi lendavad. Võhu veinitehase naised ütlesid, et piiritaja poeg kukkus alla. Ei osanud veel lennata. Ma ütlesin, et kõrgemale panna kuhugi aluse peale, sealt ta saab juba ise lennata. Põlenud hoone varemed ja niisugused kohad kivimüüride sees, kus nad pesa teevad.”

Kaja: „Kundas on neljakorruseliste kivimajade akende peal plekist kaitsed, inimesed arvavad, et seal all kobistavad varblased ja nad panevad need avad kinni, ei salli seda kobistamist. Mina ei pannud. Arvasin, et seal on tihase pesa. Siis ma panin tähele, et seal all maas on linnusuled ja kolm kassi vahivad ülespoole. Siis ma jälgisin, et seal on piiritajad. Nemad elavad lähestikku ja teevad grupilende, ise karjuvad justkui vaimustuses. Vanalind lendab täie hooga pesasse, lennuvõimelised pojad ööbivad pesas veel paar nädalat ja kui alla kukuvad, siis maast oma väikeste jalgade pealt üles ei saa lennata. Üks naine ütles, et hakkame seda poega söötma. Paneme talle kausiga vett ja toome kärbseid. Ütlesin, et seda sa küll ei jõua, hoia peo peal ja õõtsuta natuke, siis ta saab tuule tiibadesse.”

Juhani: „Piiritaja häälightsust ma ei ole kuulnud, aga ma näen neid suveõhtutel kahe-kolmekesi kõrgel sinitaevas tiirlemas. Mul on nendele pesakast. Lipuposti külge panen neile. Vanast 40–50 aastat tagasi ilmunud raamatust leidsin õpetuse: see tuleb panna pikuti. Sõber teeb puutööd, tema tegi selle.”

Parim klassiruum on looduses

Jacklyn Toomesoo, ELKS-i Alutaguse osakonna liige

Pajuharakad on kogukond, kelle südameasjaks on õuesõppe ja loodushariduse edendamine. Meie tegevuste keskmes on usk, et parim õppimine toimub vahetu kogemuse kaudu – looduses, liikudes, avastades ja ise kaasa tehes.

Loodusringide juhendajana ja lapsevanemana näen igapäevaselt, kuidas laste ja noorte uudishimu, loovust ja keskkonnateadlikkust saab kõige paremini toetada läbi vahetu kontakti ja kohalolu. Suurepärase vahendi selleks on loodusvaatlused, mis on kombineeritud avatud vestlustega laste varasematest kogemustest ja tähelepanekutest looduses. Kui vaatlused on illustreeritud konkreetsete näidetega, aitavad need luua loomulikke seoseid: lapsed näevad, kuidas eri nähtused ja liigid omavahel seotud on.

Heaks näiteks on tegevusjälgede vaatlused, mis aitavad lastel paremini mõista loomade ja lindude elupaiku ning eluviise. Kui noortel on võimalus jälgi oma silmaga näha ja neid katsuda, saavad nad visuaalse ja praktilise kogemuse, mis tugevdab teadmiste kinnistumist. Näiteks võimaldab see võrrelda metskitse, halljänese ja põdra talvist toidulauda, märgata liikide anatoomilisi erinevusi ja kohastumusi, mis aitavad liikidel erinevates tingimustes ellu jääda.

Osalesime ka sellel kevadel vanima loodusringi rühmaga Eesti Ornitoloogiaühingu korraldatud linnade linnuvaatluspäeval, mis andis noortele suurepärase võimaluse märgata erinevaid linnuliike. Üheskoos vaatlustrajektoori valides ja seda läbides õppisid noored erinevaid oskuseid: kuidas linnas orienteeruda, linnumäärajat kasutada ja seostada konkreetset linnuliiki tema häälega ning paralleelselt tekkis osalejatel võimalus arutleda erinevate linnuliikide käitumise ja kohastumise üle linnakeskkonnas.

Kui erinevatele vaatlustele lisada juurde oma kogemuste jagamine – rääkida, kuidas ja miks neid tegevusi varem oleme läbi viinud –, aitab see noortel tajuda, et asjad on omavahel seotud ja teadmised ei teki tühjale kohale, vaid on osa praktilisest kogemusest.

Läbi selliste kogemuste muutub õppimine eluliseks ja tähenduslikuks. Lapsed õpivad märkama, seostama ja mõistma loodust terviklikult, omandades teadmisi, mis on samal ajal nii teoreetilised kui ka praktiliselt kinnistunud.

Pajuharakate eesmärk on kujundada põlvkonda, kes märkab, mõistab ja hoiab loodust. Usume, et just vahetu kokkupuude loodusega ja kogemuste jagamine loob tugeva aluse keskkonnateadlikule ja hoolivale eluviisile.

Linnade linnuvaatluspäev.

Foto: Jacklyn Toomesoo

Osakondade tegemisi veebruarist aprillini

Alutaguse

9. aprillil toimus loodusõhtu „Piiritaja – aasta lind 2026”, kus lektoriks oli Margus Pensa Ida-Viru Linnuklubist. Muuhulgas saadi teada, et piiritaja polegi laululind, kuidas on võimalik, et piiritaja võib kuni 8 kuud aastas veeta vaid õhus ja et ta isegi pesamaterjali kogub õhust.

25. aprillil toimus avatud sahvrite päeval Kauksi puhkemajas peale rohevahetuse ja väikese laada ka ELKS-i Alutaguse osakonna korraldatud loodusõhtu „Võõrliigid aias”. Kokkutulnutele esines Eha Kruus Eesti Maaülikoolist. Kruus rääkis innovatsiooniökoloogiast ja võõrnälkjate tõrjest ning jagas ka praktilisi nõuandeid nälkjatele püüniste paigutamise kohta.

Sillamäe

Sillamäe Vanalinna Koolis töötab kliimakohvik. Märtsikuu teemaks oli seal „Meie valikud ja kliima: looduslikud värvid – ohutud meile ja keskkonnale”.

Sonda

20. märtsil kohtuti Sonda raamatukogus. Teemaks olid aasta tegijad Eesti looduses 2026. aastal. Meie lektoriteks on alati olnud kauaaegsed seltsi liikmed Peedu Erm ja Hillar Mängel, kellel on loodusest suured teadmised. Tähistasime ka märtsikuu sünnipäevasid.

17. aprillil kohtusime Sonda raamatukogus ornitoloog Peep Veedlaga.

Kitzbergi

Kitzbergi osakonna rahvas käis 28. märtsil Soomaa külastuskeskuses, et uudistada äsja valmis saanud uut ja avarat peamaja. Läbi kahe korruse ja interaktiivse püsinäituse tutvustatakse kõike, mida Soomaal on võimalik näha. Avastamisrõõmu oli palju ja ruumi oli rohkearvulisele külastajaskonnale küllaga. Allkorrusel on välja pandud haabjas, mis on üheks Soomaa sümboliks. Saab vaadata filmikatkeid üleujutuste küüsi jäänud rahvast ja tunnetada jääminekut Tori jõel. Ülakorrusel saab tutvuda taimede ja putukatega, teemat uurida ja pärast oma teadmisi kontrollida. Käisime läbi ka Kopraraja. Tänavu Soomaal viiendat aastaega ei ole, seega saime ainult puutüvedele pandud märkide järgi aimu, kui kõrgele see vesi ikka tõusta võib.

Saaremaa

25. veebruari õhtul osalesid Saaremaa osakonna liikmed Viidumäe Looduskeskuses loodusturismiga seotud ümarlauas. Ligi 23 oma ala asjatundjat otsisid võimalusi, kuidas Saaremaa külalised ja loodushuvilised näeksid kohalikku loodust ehedalt ja teadlikult. Ümarlaua vestluse läbiviija Kristiina Maripuu tutvustas sellekohase uuringu tulemusi ning pikemalt said sõna Marilin Pehka Eesti Loodusturismi Ühingu ja Anu Lomp Visit Saaremaast. Ümarlaud toimus LEADER programmi projekti „Viidumäe looduskeskuse teenuste väljaarendamine koostöös kogukonna ja huvigruppidega” raames.

6. märtsil toimus Saare Maakonna Keskraamatukogu lugemissaalis loodusõhtu hüljestest. Kõnelesid hülgeuurija Mart Jüssi ja loodusemees Hillar Lipp. Räägiti hüljeste elust Läänemeres, vaadati filmi ja arutati hüljeste eluringi probleemide üle. Kuulajad said teada, et suurimaks ohuks hüljestele on kliimasoojenemise tõttu poegimisaladelt kaduv jääkate. See on eriti ohtlik viigritele. Õnneks oli möödunud talv meie loivalistele armuline.

Ümarlaud Viidumäe looduskeskuses. Fotod: Tiina Talvi

Kevade alguse tähistamine

Malle Peedel, ELKS-i juhatuse liige

ELKS-i Tartu osakond tähistas sel aastal kevade algust omamoodi. 20. märtsil 2026 koguneti Annelinna raamatukogu saali, kus arutati osakonna eelseisvaid sündmusi. Eha Lambing tutvustas õppereisi Pärnumaale Luitemaa looduskaitsealale, Tolkuse rappa, Kablisse ja Lätimaale Ainažisse. Järgnes koolitus, mille käigus tuletas Malle Peedel osakonna liikmetele meelde seltsi põhikirja, looduskaitseaduse sätteid ja selle seaduse muudatusi.

Kevade saabumise hetkel tehti koolituses paus, et juua seto kalja ehk taara ning soovida üksteisele toredat kevade algust ja tugevat tervist seltsis tegutsemiseks.

Pärast kevade tervitamist koolitus jätkus. Kuuldi Eestimaa loodusvaradest, nende kaitsest ja looduse taastamise määrusest. Arutati, kuidas saab iga inimene kaasa aidata kliimasoojenemise pidurdamisele.

ELKS-i Tartu osakonna krookuste ringid Tartu tammede pargis. Foto: Malle Peedel

Tartu osakonna kevadpidu

Malle Peedel, ELKS-i juhatuse liige

ELKS-i Tartu osakonna kevadpidu peeti sel aastal 10. aprillil. Nagu kombeks, oli taas kaetud pikk peolaud, mida kaunistasid värvitud munad ja lillekompositsioonid.

Peokõne pidas meie kauaaegne juhatuse liige ja osakonna hing Illi-Maret Uuk. Tema sõnavõtust jäi kõlama järgmine mõttekäik: „Suur kevad on käes, linnud laulavad, metsaalused sinetavad sinililledest. Meie poolt mulda pandud krookusesibulad õitsevad Tartu tammikus. Osadel meist on parim enne möödas, aga meie kell pole maha käinud – endiselt väisame kaunist Eestimaad, osaleme seltsi sündmustel ja korraldame ise avalikke loodushariduslikke tegevusi.“

Meie seltsil on oma luuletaja Elmar Uuk, kelle luuleta ei möödu ükski osakonna koosviibimine. Sel korral luges tema luuletusi ülikooli kursusekaaslane ja keeleteadlane Valve-Liivi Kingisepp.

Enne kui asuti peotoite nautima, kõlistati kokku šampanjaklaase ning sooviti seltsikaaslastele toredat kevadet ja head tervist.

Ka seekordne lustlik pidu ei toimunud ilma meelelahutusliku tegevuseta ja uute teadmiste omandamiseta. Eve Uibopuu oli koostanud viktoriiniküsimused ELKS-i viimase infokirja teemadel. Toimus auhinnaline võistkondlik mäng nn munapühade traditsioone järgides: munade võistuveeretamine, koksimisega kõige tugevama muna väljaselgitamine, munadele värvi andnud taimede määramine.

Kevadpidu lõppes ühislaulmisega, mille eestvõtja ja akordioniga saatja oli meie osakonna lauluguru Aino Kübarsepp.

Pärast pidu hargnesid rõõmsatujulised ja endid noorematena tundvad peolised õhtupäikeses mööda Tartu linna laiali.

Fotod: Malle Peedel

Kopraretk ja veenädala tähistamine Maardus

Raul Savimaa ja Maris Meriste, ELKS-i Maardu osakond, SelgeSiht keskkonnahariduskeskus ja huvikool

28. märtsil korraldas Eesti Looduskaitse Seltsi Maardu osakond Muuga aedlinna ja Laiaküla vahel Altmetsa tee tiikide ja Kopranõmme piirkonnas loodusretke teemal „Kobras – veeloom, ehitaja või mõlemat?“. Retkel osales ligikaudu 40 inimest, mis on selle piirkonna loodusretkede ja -vaatluste viimaste aastate rekordarv. Kaasas oli ka neli koera, kes omavahel sõbralikult läbi said. Mitmete peatustega teekond viis Altmetsa tee tiikide äärsest roostikust salaraja kaudu üle purde Kopranõmmele. Lisaks nii värskelt kui aastaid tagasi langetatud ja kooritud puude vaatlemisele tutvusime endiste ja uuemate koprapesadega ning kunagiste, osaliselt sissevajunud käikudega. Loodusfotograaf ja loodusemees Tarmo Mikussaar tutvustas kobraste eluviisi ning rääkis haaravaid lugusid kobraste tegemistest. Saime teada, kuidas langetatud puutüvel eristada seda, kas puu on koorinud koprad või põdrad või on osalised olnud mõlemad loomad. Jäljed ja väljaheidet jutustasid, et lisaks veelindudele ja kobrastele elab siinkandis ka saarmas ning Kopranõmme külastavad sageli ka metskitsed ja põdrad. Tiikidele olid saabunud ka pardid ja laugud ning üks luik.

Kopraretk Muugal. Foto: Raul Savimaa

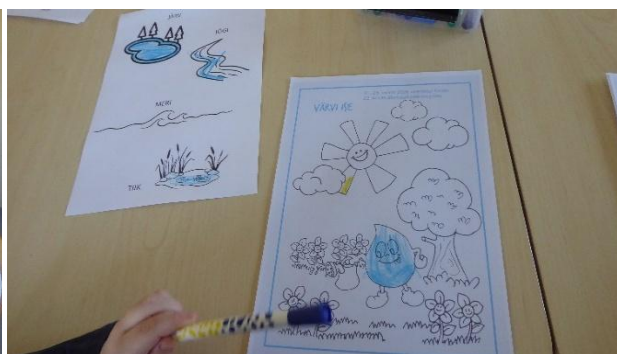
Tarmo Mikussaar kobraste elu tutvustamas ja kopra tegevuse jäljed. Fotod: Raul Savimaa

Loodusretk viidi läbi 21.–28. märtsini toimunud veenädala raames, mille peakorraldajad olid Kliimaministeerium, Eesti Keskkonnahariduse Ühing, Eesti Vee-ettevõtete Liit, Keskkonnaamet ja Keskkonnaagentuur. Üle Eesti läbi viidud veenädal põhines Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ellukutsutud iga-aastaselt ülemaailmsel veepäeval (*World Water Day*), mida tähistatakse 22. märtsil. Veepäeva eesmärk on juhtida tähelepanu puhta vee väärtusele ja veeressursside säästlikule kasutamisele. 2026. aasta moto oli „*Where water flows, equality grows*“ (kus vesi voolab, seal võrdsus kasvab). Veenädala ettevõtmistes Eestis osales üle 80 kooli ja 30 lasteaia. Kokku osales 160 organisatsiooni ning osa võttis rohkem kui 2000 inimest.

Lisaks kopretkele toimusid veenädala tegevused ka Maardu Gümnaasiumis, kus SelgeSiht keskkonnahariduskeskus viis kahele klassile läbi veeteemalise õppeprogrammi. Arutasime, milline on vee tähtsus looduses ja meie elus, tutvustasime veeringet, lahendasime mõistatusi, vaatasime rajakaamera salvestusi vee-elustikust ning demonstreerisime veega seotud katseid. Õpilased viisid katseid ise läbi, tutvudes nii pindpinevusega ning sellega, kuidas käituvad erineva tihedusega vedelikud ühises anumus. Samasugused õppetegevused toimusid ka Kallavere Keskkoolis ja Muuga Lasteaias.

Veeprogramm Maardu Gümnaasiumis ja vihmapiilve katse. Fotod: Raul Savimaa

Veeprogramm Muuga lasteaias. Fotod: Maris Meriste

Pindpinevuse katse Maardu Gümnaasiumis (vasakul). Vesi oskab ka ülespoole ronida – katsed Kallavere Keskkoolis (paremal). Fotod: Maris Meriste

Kõik veenädala ettevõtmised Maardus olid osalejatele tasuta, osaliselt rahastas tegevusi Eesti Keskkonnahariduse Ühing Kliimaministeeriumi projekti raames.

Rapla osakonna loodusõhtu

Irene Volk, ELKS-i Rapla osakond

Märtsi teisel nädalal saabus postkasti e-kiri, et käädrapäeval toimub Rapla Keskraamatukogus loodusõhtu. Kuigi käädrapäeval ei tohtinud külvata, pesu pesta ega pead kammida, on see väga sobilik päev minna kuulama juttu 2026. aasta loomast – siilist.

2026. aasta 17. märtsi õhtupoolikul kogunes raamatukogu saali hulk inimesi. Loodusõhtu alguseks, kella viieks, oli saal täis ja kõik toolid hõivatud. Nii raplakad kui kaugemalt valdadest tulijad ootasid kohtumist Eesti Maaülikooli magistrandi Reno R. Künnapuuga, kes on uurinud siile oma bakalaureusetöös. Noor siiliuurija jätkab sama teemaga ka magistriõppes.

Selle putuktoidulise imetaja kohta saime õhtu jooksul teada mitmeid huvitavaid fakte. Selgus, et siili okkad on üle loetud ja neid võib olla sõltuvalt siili suurusest 4000–7000. Tegemist on muundunud karvadega ja sündides on need tal naha all. Künnapuu rõhutas, et Eestis elab ametlikult kaks siiliiki – harilik siil ja kaelussiil. Kaelussiili näo karvastik on tume, aga harilikul siilil heledam. See teadmine on aga üsna hiline, sest ajalooliselt peeti heledama ja tumedama karvaga nägu ja rindmikki siilide liigisiseseks varieeruvuseks. Alles geneetilised uuringud tõid tõe päevavalgele. Keeruliseks muudab siilide süstemaatika ka see, et harilik siil ja kaelussiil ristuvad ning sünnivad hübriidsed isendid, kes on võimelised ka omavahel ristuma.

Künnapuu kõneles kuulajatele, et siilidel on samaaegselt mitu pesa. Ühed on päevapesad, sügisel tehakse talvitumispesad, emased siilid ehitavad ka pesitsuspesad. Emastel on pesitsemispesa lähedal ka eraldi puhkamispesa. Pesad on seest hästi vooderdatud ja leidlikud siilid tihendavad voodrimaterjali ennast rullides. Kui on hea aasta, siis võib siilidel olla kaks pesakonda. Kui aga juhtub nii, et pojad ei saavuta talveuinaku alguseks kaalu 900 g, siis võivad nad hukkuda talvel külmudes.

Looduses on siilide vaenlasteks näiteks rebane, mäger, nugis ja rövlinnud.

Lektor tõi välja, et kahjuks siilide arvukus väheneb. Aasta looma ohustavad veel päris mitmed tegurid: elupaikade killustumine, hukkumine liikluses, keemiliste tõrjevahendite kasutamine, trimmerdamine, niidukitega niitmine.

Saime Künnapuult mitu nõuannet, kuidas saab igaüks siile kaitsta: jäta aeda metsik nurk, loo läbimatu aia alla siilivärv (siil vajab toitumiseks küllalt suurt maa-ala), enne niitmist vaata hoov üle. Ära anna siilile piima, loom ei suuda seedida piimasuhkrut. Kanna oma siilide vaatlused andmebaasi PlutoF.

Täname Reno R. Künnapuud huvitava loodusõhtu eest! Märkame ja hoiame oma vahvat okaskera!

Loodusõhtu Raplas. Foto: Jüri Kõiv

Pärnu osakonna talvematk Manija saarele

Tiiu Pärn, ELKS-i Pärnu osakond

2026. aasta 15. veebruari varasel talvehommikul on Pärnus 21 kraadi külma. Olime kokku leppinud, et kohtume kell üksteist Munalaiu sadamas. Selleks ajaks oli ilm talvematkaks ideaalne – õhutemperatuur tõusnud 10 kraadi võrra ja puhus nõrk lõunatuul.

Manija saarele jõudmiseks tuli kõigepealt kogeda 800 m pikkust jääteed, millest enamik oli täiesti lumeta ja seetõttu ka väga libe. Tõukekelk või uisud oleksid olnud parimad liikumisvahendid, kuid neid meil polnud. Jää paksus jalge all oli 30–40 cm, mida tõendasid kalameeste lõigatud jääaukudest välja tõstetud jääkuubikud. Kõik tundus turvaline ja kümnekesi asusimegi teele.

Jalgsi üle merejää.

Pärnumaa suuruselt teine saar Manija on looduskaitse alla võetud 1991. aastal. Saare loodusväärtusteks on eelkõige haruldaste taimede kasvualad ja rannikulindude häältest rõkkavad rannaniidud. Läbi aegade on siit leitud 338 liiki soontaimi, millest on kaitse all 12. Linde on siin viimasel kümnendil pesitsenud 81 liiki. Nüüd, 15. veebruaril oli saar kaetud paarikümne sentimeetri paksuse lumevaibaga ja väga vaikne.

Saare ainuke tee paikneb piki saart kulgeval selgkõrgendikul, kus majad asetsevad lähestikku tee ääres. Hakkasime liikuma saare lõunatipus oleva tuletorni suunas. Esmalt köitis kõikide pilku vasakul jäävälja keskel olev Sorgu saar. Seal on kunagi elanud ka majakavaht, kuid tänaseks on saar inimasustuseta.

Manija vanas koolimajas filmimees Mark Soosaarega.

Manija muuseumis.

Esimene peatus tehti kunagises Manija koolimajas, kus tulise teega ootasid meid filmimees Mark Soosaar ja perenaine Svea. Manija on osa UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud Kihnu kultuuriruumist – elav traditsioon, kus põimuvad meri, loodus ja pärimus. Saare ajaloo ja Kihnu kultuuriga saime tutvuda kohe koolimaja kõrval olevas Manija muuseumis. Tunni aja jooksul saime põhjaliku ülevaate saare eluolust ja kultuurist. Enne kihnlaste poolt saare asustamist 1933. aastal olid siin Pootsi mõisa moonakate heinamaad ja mullikate karjamaad. Täna on saarel elanikke 50, aastaringselt elab neist seal vaid 20.

Edasi liikudes saime vaadata filmimehe 50-pealist lamba- ja kitsekarja. Loomadega sõpruse loomiseks olime kaasa võtnud ka mõned maiuspalad – porgandid ja saiatükid. Vastutasuks lubasid need toredad loomad ennast silitada.

Kilomeeter veel ja jõudsimegi Manija saare tippu Papiniale, kus on 1933. aastal ehitatud 8 meetrit kõrge raudbetoonist valge tuletorn. Siin tuletorni juures avanes uuesti tohutu jääväli, mille keskel Kihnu saar.

Manija tuletorni juures.

Tagasiteel saime näha Riida turismitalu lambaid ja mägiveiseid, kes suvel hoiavad „korras” rannakarjamaad. Nüüd talvel ootasid need väga suured loomad meid talu juures karjaiaias.

Saare keskel saime üle vaadata ka Pärnumaa suurima rändrahnu Manija Kokkõkivi, mis on looduskaitse alla võetud juba 1938. aastal.

Kella neljaks tagasi mandrile jõudnud matkajad olid saanud ülevaate saare talvisest loodusest ja eluolust, samuti võimaluse minna saarele esmakordselt jalgsi üle merejää. Järgmisel korral otsustati minna saarele suvel, mil saab tutvuda kõikide maastikukaitseala loodusväärtustega.

Rannaniidu hoidjad.

Fotod: Tiiu Pärn

Eesti Looduskaitse Seltsi festival-konverents „Loodus ja kultuur: 60 aastat ELKS-i ja 116 aastat Saaremaa looduskaitset“

18.–19.07.2026 Saaremaal

Orienteeruv päevakava

Võimalik saabuda juba reede, 17.07 õhtul.

Laupäev, 18.07

9.00 registreerimine, majutus hommikul tulnutele

10.30–13.30 konverents

13.30–14.30 lõuna

15.00–19.30 õppereisid

20.00–21.00 õhtusöök

21.00 õhtune programm

Pühapäev, 19.07

8.00–9.00 hommikusöök

9.30 lahkumine Suurest Tõllust, ekskursioon

14.00 lõpetamine Maasilinnas

Ootame infokirja kaastöid teile olulistel teemadel! Samuti ootame tagasisidet, mida soovite infokirjast lugeda. Saada oma arvamus info@elks.ee.

Infokirja pani kokku ja toimetas Eesti Looduskaitse Seltsi kommunikatsioonitoimkond.

Keeletoimetaja: Tiiu Saar. Küljendaja: Eike Pensa.

Telli infokiri e-postiga

<https://elks.ee/liitu-meie-infokirjaga/>.